

3i4: irradiant cultura al servei d'una idea

Un llibre de l'estudiós Santi Cortés, 'El compromís amb la cultura', recorre la història de l'editorial i la llibreria Tres i Quatre, projectes culturals nascuts i concebuts com a eines de redreçament nacional.

Reportatge de Xavier Aliaga

“**N**osaltres hem tingut la consciència claríssima que una de les funcions de l'editorial era, en la situació valenciana, reconstruir una cultura, i quasi crear de nou una literatura (...) Per tant, havíem d'inventar-nos a nosaltres mateixos". Aquest fragment d'una entrevista a l'editor Eliseu Climent, arrellegada en el llibre de Santi Cortés *El compromís amb la cultura. La història de Tres i Quatre*, publicada per la mateixa editorial, sintetitza l'esperit fundacional d'aquest projecte cultural i de redreçament nacional nascut el 1967, en plena dictadura.

Perquè d'això es tractava quan Climent, juntament amb Rosa Raga, la seua esposa, i un grup de persones amb inquietuds patriòtiques, Joan Fuster, Santiago Ninet, Joan Senent Anaya i Joan Senent Moreno, constitueixen davant notari, amb un capital de 500.000 pessetes, la societat Tres i Quatre. Una denominació gens innocent –els tres països que conformen el territori catalanoparlant i les quatre barres de la senyera– que implicava que l'àmbit d'actuació de la nova editorial seria el de Països Catalans. Concepció harmònica amb la filosofia emanada dels escrits de Fuster, fonamentalment del seminal *Nosaltres, els valencians*, publicat el 1962, que havia inspirat a tota una generació de joves entre els quals hi havia el matrimoni Climent-Raga.

Una visió que ha acompanyat tota la trajectòria de Tres i Quatre, una iniciativa pensada per irradiar cultura més que no amb objectius comercials. "Ni la llibreria ni l'editorial no s'han creat per guanyar diners, sinó per servir el país. Tres i Quatre ha tingut sempre clar que no havia de ser un negoci", aclaria Rosa Raga en una entrevista.

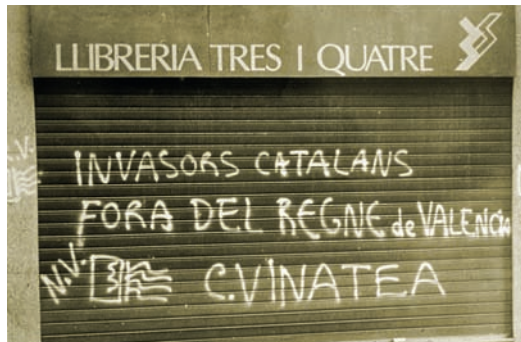
Un plantejament ideològic que, des dels inicis, ha fet que editorial i llibreria hagueren de patir la pressió del règim, primer, i dels grupuscles d'extrema dreta i del blaverisme més violent al llarg de pràcticament tota la seua existència. Una hostilitat traduïda en els nombrosos atacs patits per la llibreria i una animadversió d'una part de la societat valenciana que no ha impedit que al llarg d'aquest gairebé mig segle Tres i Quatre haja complit la funció de motor cultural i nacional amb l'edició d'un seguit ben nodrit d'obres de referència en els diferents camps, sostenint una llibreria en català al bell mig d'una ciutat, com ara València, terriblement refractària al catalanisme. O generant uns premis, com ara els Octubre, dels més prestigiosos de l'àmbit lingüístic.

Un llibre aparcat

Al capdavant, la història de Tres i Quatre és també un fragment ben significatiu de la història del País Valencià, un relat de resistència cultural en condicions molt complexes que s'encomanà a l'historiador Santi Cortés. El projecte, tanmateix, no va veure la llum fins que Laia Climent, filla dels fundadors, agafà les regnes de l'editorial i el recuperà. "Quan vaig fer-me càrrec de l'editorial vaig rescatar el llibre d'un calaix. Aquesta obra minuciosa estudiava el naixement de la cultura catalana al nostre país i feia un molt bon retrat dels grups de joves valencianistes que s'aixoplugaven sota l'ala de Joan Fuster", explica l'actual responsable de l'editorial.

Hi havia més raons que, a criteri de Laia Climent, recomanaven l'edició, com ara el fet que "aquesta obra és més que la història de Tres i Quatre. Santi Cortés utilitza l'editorial com a fons conductor però també ens fa conèixer tot el context que va facilitar aquesta iniciativa empresarial". "Podríem dir, doncs, que aquest llibre ompli un buit significatiu en les publicacions sobre la història cultural del nostre país", rebla. Sense oblidar que l'objectiu del volum és "valorar la importància de Tres i Quatre com a principal motor cultural d'una època determinada".

Un seguit de valors que decidiren Laia Climent a publicar el llibre tot i que assegurava que entén les reticències de son pare a l'hora d'editar un treball que abordava una iniciativa molt personal. "Potser no s'adonava del valor real que té aquesta obra. Crec que és un llibre imprescindible si volem entendre una època determinada del nostre

EXPERIÈNCIES BONES I DOLENTES. A dalt, una fotografia dels Premis Octubre del 1990, amb Vicent Andrés Estellés, Isabel Lorente i Andreu Alfaro. Els premis són una festa de la cultura en català. En contrast, una de les primeres pintades de la dreta contra la llibreria, a l'any de la seua inauguració

país i em sembla que hem fet justícia publicant-la", afegeix l'editora, que sosté que "segurament calia una mirada més allunyada, més distant dels esdeveniments que s'hi expliquen, per poder acabar aquest projecte".

Una publicació, altrament, que es va fer en un moment simbòlic, l'any 2014, quan es complien els 40 anys de la legalització de l'editorial, que no pas el seu naixement: entre aquell fet i l'entrada en funcionament passaren sis anys, fruit dels entrebancs burocràtics i el seguiment que el règim fa de les "sospitoses" activitats de Tres i Quatre. Un dels molts avatars que ha patit el projecte.

L'home que volia ser editor

Tothom no té la tenacitat per veure convertits en realitat els projectes de joventut. A Eliseu Climent, fet i fet, el rondava la idea de fundar una editorial des dels seus temps com a estudiant →

EL NAIXEMENT D'UNA EDITORIAL. A la fotografia de la pàgina 66, inauguració de la llibreria Tres i Quatre, el 12 de març del 1968. En possessió de la paraula, Joan Fuster, observat per un jove Eliseu Climent. A la part inferior de la fotografia hi ha Josep Maria Castellet.

EL MATRIMONI FUNDADOR. Rosa Raga i Eliseu Climent fotografiats durant el sopar dels jurats dels Premis Octubre del 1999.

→ de dret. Ho aconseguí després d'una mena de transició, la creació, el 1966, a instàncies de Max Cahner, d'una Central del Llibre Valencià (CLV), prenent com a model la distribuïdora que funcionava a Catalunya. Aquella iniciativa i la creació d'una altra distribuïdora, Brot, "venien a preparar el terreny per a la consolidació de Tres i Quatre", sosté Santi Cortés. CLV, en qualsevol cas, serveix per introduir al País Valencià la Gran Enciclopèdia Catalana o revistes com *Serra d'Or*.

L'aspiració, amb tot, és la creació d'una llibreria que servisca com a centre de cultura i de l'editorial, en la qual Joan Fuster jugava un paper fonamental. La llibreria s'inaugura el 12 de març del 1968 amb la presentació del primer volum de les *Obres Completes* del pensador suecà, editades per Edicions 62, editorial que posseïa els drets de Fuster. I just fou Josep Maria Castellet l'encarregat de la presentació del volum.

Als primers mesos de vida, la llibreria pateix diversos escorcolls que les autoritats realitzen a la recerca de llibres prohibits. En aquells primers temps "de llibres se'n venien pocs, però d'activitat n'hi havia moltíssima", recorda Climent, en referència a les presentacions, reunions i xerrades que se celebraven allà. "Atesa la inexistència d'una entitat de dinamització cultural, la llibreria féu tasques de suplència", resumeix Cortés. Paral·lelament, la clientela va creixent entre un públic ansiós, sobretot, per tenir accés a lectures que li expliquen la realitat del país.

ELS MÉS REEDITATS

32
edicions

La flexió verbal (1983)
E. VALOR

30

No empreneu el comissari! (1984)
F. TORRENT

22

Llibre de meravelles (1971)
V. ANDRÉS ESTELLÉS

22

La corona valenciana (1982)
JAUME FUSTER

20

La Bíblia valenciana (1986)
R. TÀSIS

20

La llengua dels valencians (1972)
M. SANCHIS GUARNER

19

Crim de Germania (1980)
J. LOZANO

12

Matèria de Bretanya (1976)
C. SÁNCHEZ-CUTILLAS

12

Ramona Rosbif (1976)
I. TRÒLEC

11

Gramàtica valenciana (1978)
C. SALVADOR

10

Els cucs de seda (1985)
J.F. MIRA

Els inicis de l'editorial, mentrestant, foren més complexos. El currículum com a agitador d'Eliseu Climent féu que les autoritats trigaren a autoritzar el projecte. Tres i Quatre no té número de registre però comença a publicar sota el paraigües d'editores solidàries com 62, L'Estel, Lavínia o Ferran Sanchis Cardona. Després de diversos intents, l'arribada al Govern franquista d'elements aperturistes com Pío Cabanillas o Ricardo de la Cierva permet la legalització de l'editorial, al maig del 1974. Tolerància que no comportà que els continguts publicats per l'editorial no foren sotmesos a un estret marcatge.

La bel·ligerància de la dreta contra Tres i Quatre tingué, amb tot, la llibreria com a eix dels atacs. "Degué ser una de les llibreries amb més atemptats de tota l'Europa d'aquests anys", digué Climent en una ocasió. Degué ser-ho: durant anys, i amb especial intensitat en el període que abasta el forat negre de la *batalla de València*, hi hagué pintades, agressions, destrossa de llibres i material, incendis provocats... Els atacs, inserits en un context d'atemptats contra unes altres llibreries i entitats, es perllongaren fins a la dècada passada. "En cap d'aquests episodis no hi hagué detencions ni va trobar-se cap indicatiu", apunta Cortés. La llibreria, malgrat tot, al centre de València o a la seu actual al Centre Octubre, mai no ha deixat d'exercir la seua activitat i ser un focus cultural de primer ordre.

La branca editorial, mentrestant, també ha complit la seua tasca de servir a la promoció cultural i a l'ideari fusterià. Les diferents col·leccions han proveït els lectors de novetats, traduccions i reedicions literàries, en tots els gèneres. I, per sobre de tot, de materials de reflexió, llibres d'autors de tot l'àmbit lingüístic que han servit per esbudellar la realitat social, econòmica i política. Com ara també volums sobre qüestions lingüístiques -fins i tot materials acadèmics, en algunes èpoques- que acomplien també la tasca de difusió de la llengua. Llibres, molts d'ells, que han estat un autèntic èxit de vendes [*mireu el quadre adjunt*], tot i que la rendibilitat comercial no haja estat mai la principal motivació de l'editorial. Si més no, això s'exemplifica amb l'edició de materials bibliogràfics dirigits a investigadors com ara el *Diplomatari Borja*, més propis d'una institució pública que d'una entitat privada. La tasca, al capdavall, "d'omplir buits independentment d'altres factors". •